

Effekter av tre olika sorters entreprenöriell utbildning

Martin Lackéus och Carin Sävetun

Teknikens Ekonomi och Organisation, Chalmers Tekniska Högskola, Göteborg

Detta kapitel beskriver tre olika sätt att införa entreprenörskap i utbildning, och går översiktligt igenom vilka effekter varje arbetssätt leder till. Det äldsta arbetssättet är *entreprenörskapsutbildning*, och innebär att man låter studenter / elever lära sig om och genom företagsstarter. Det kan endera handla om att lära sig om entreprenörskapets roll i samhället, att lära sig genom att försöka sig på en riktig företagsstart, eller en kombination. Ett andra och nyare arbetssätt är *entreprenöriellt lärande*, och innebär ett pedagogiskt förhållningssätt bland lärare som i stor utsträckning liknar progressiv pedagogik. Det handlar då om att låta studenter / elever arbeta tillsammans i grupp på ett tematiskt, problembaserat och självständigt vis för att främja delaktighet, engagemang och kreativitet¹. Ett helt nytt tredje arbetssätt är *värdeskapande lärande* och innebär att studenter / elever lär sig genom att försöka skapa något av värde för personer utanför den egna gruppen, klassen eller skolan / högskolan². Det kan handla om att skriva för en verklig mottagare utanför klassrummet eller om att på annat vis använda sin nyvunna kunskap för att hjälpa någon utanför skolan / högskolan. Alla tre arbetssätt kan sägas ingå i det övergripande begreppet *entreprenöriell utbildning*³.

Sju nyligen genomförda effektstudier har visat på ett antal likheter och skillnader mellan dessa tre arbetssätt⁴. Entreprenörskapsutbildning ger en stark utveckling av entreprenöriella kompetenser, men svag eller ingen utveckling av ämnesrelaterade kunskaper och färdigheter bortom entreprenörskap som ämne. Entreprenöriellt lärande har viss effekt på motivation och därmed på ämnesrelaterade kunskaper och färdigheter, men har svag eller ingen mätbar effekt på entreprenöriella kompetenser. Värdeskapande lärande ger starka effekter både när det gäller att utveckla ämnesrelaterade kunskaper och färdigheter, och när det gäller att utveckla mer specifikt entreprenöriella kompetenser. De tre arbetssätten samt deras effekter sammanfattas i Tabell 1.

Detta kapitel består av tre delar. Först beskrivs de tre olika arbetssätten. Sedan sammanfattas ett antal effektstudier som gjorts av respektive arbetssätt. Slutligen jämförs likheter och skillnader mellan de tre olika arbetssätten.

¹ Dewey, 1938; Hägg, 2016; Falk-Lundqvist, Hallberg, Leffler & Svedberg, 2011

² Lackéus, 2016b

³ Erkkilä, 2000

⁴ Lackéus & Sävetun, 2016a

Tabell 1. Jämförelse mellan tre olika sorters entreprenöriell utbildning. Ett fokus på företagsstarter jämförs med ett fokus på progressiv pedagogik och ett fokus på värdeskapande för andra.

	Entreprenöriell utbildning		
	Entreprenörskapsutbildning: entreprenöriell utbildning om och genom företagsstarter	Entreprenöriellt lärande: entreprenöriell utbildning genom progressiv pedagogik	Värdeskapande lärande: entreprenöriell utbildning genom värdeskapande för andra
Fokus	Företagsstarter	Pedagogiskt förhållningssätt	Värdeskapande för andra
Definition	Låta studenter / elever lära sig om och genom företagsstarter	Låta studenter / elever lära sig genom att i grupp skapa lösningar kring autentiska problem och vara delaktiga och kreativa i allmänhet	Låt studenter / elever lära sig genom att tillämpa kunskap för att skapa någonting av värde för utomstående
Exempel i praktiken	Studenter / elever lär sig om företagets roll i samhället och hur man startar företag Studenter / elever startar företag	Studenter / elever arbetar tematiskt i klassrummet eller gör studiebesök Lärare antar ett nytt förhållningssätt	Studenter / elever producerar text, bild, ljud eller video som blir till nytta eller nöje för andra Studenter / elever hjälper andra med något de behöver hjälp med
Observerade effekter	Svag / ingen utveckling av skolkunskaper / färdigheter Stark utveckling av entreprenöriella kompetenser Starkt ökad motivation	Utveckling av skolkunskaper / färdigheter Svag eller ingen utveckling av entreprenöriella kompetenser Ökad motivation	Utveckling av skolkunskaper / färdigheter Stark utveckling av entreprenöriella kompetenser Starkt ökad motivation

1 Tre olika sorters entreprenöriell utbildning

I detta kapitel används termen 'entreprenöriell utbildning' som en övergripande term⁵, och innefattar de tre olika arbetssätten *entreprenörskapsutbildning*, *entreprenöriellt lärande* och *värdeskapande lärande*. Dessa tre arbetssätt definieras och beskrivs mer ingående nedan.

1.1 Entreprenörskapsutbildning

Entreprenörskapsutbildning bygger på en smal definition av entreprenörskap där det främst handlar om att lära sig om företagande, att skapa ett företag och bli *entreprenör*. Arbetssättet är relevant främst för dem som visar ett intresse för företagande och affärsutveckling, vilket är en ganska liten andel av alla studenter / elever. Det innebär att i princip alla former av entreprenörskapsutbildning ges som ett frivilligt tillval. Vanliga lärmål handlar om att lära sig idégenerering, ekonomihantering, marknadsföring, ledarskap och affärsplanering⁶. Det vanligaste pedagogiska arbetssättet handlar om att låta en grupp studenter / elever skriva en affärsplan kring en idé man kommer på i gruppen⁷. På gymnasienivå är det Ung Företagsamhet som är den dominerande aktören, medan det på högskolan utgörs av enskilda kurser och program som anordnas av lärare som ofta också bedriver forskning inom entreprenörskap. Entreprenörskapsutbildning förekommer i mycket liten utsträckning på grundskolenivå. Tänka effekter av entreprenörskapsutbildning innefattar jobbskapande⁸, tillväxt⁹, entreprenöriell kompetensutveckling¹⁰ och ökad förmåga att agera på

⁵ Erkkilä, 2000

⁶ Mwasalwiba, 2010

⁷ Neck, Greene & Brush, 2014

⁸ Hindle, 2007; Jones & Iredale, 2010

⁹ Kuratko, 2005; Gorman, Hanlon & King, 1997

¹⁰ Henry, Hill & Leitch, 2005; Hytti & O'Gorman, 2004

samhällsutmaningar¹¹. Sammantaget kan man se arbetssättet entreprenörskapsutbildning som en fokuserad men marginell företeelse för de senare stadierna i utbildningssystemet.

1.2 Entreprenöriellt lärande

Entreprenöriellt lärande utgår från en bredare definition av entreprenörskap som innebär att vara kreativ, generera idéer, lösa problem och agera på möjligheter. Arbetssättet fokuserar på personlig utveckling, kreativitet, självförtroende, initiativtagande, handlingsorientering och uthållighet, det vill säga att bli mer *entreprenöriell*¹². Entreprenöriellt lärande är en vanlig utgångspunkt när man arbetar med entreprenörskap i förskola och grundskola. Då är syftet främst att uppnå ökad motivation och fördjupat lärande hos barn / elever¹³. En utmaning är dock att den mycket breda definitionen av entreprenörskap öppnar upp för förvirring¹⁴. Man hamnar nämligen nära ett antal andra liknande pedagogiska inriktningar såsom problembaserat lärande, projektbaserat lärande och konstruktivistiskt lärande¹⁵. När definitionen av vad som är 'entreprenöriellt' inom utbildning breddas till att omfatta allt som är bra och avvikande från traditionell förmedlingspedagogik, så leder det till en förtunning av det specifikt entreprenöriella så till den grad att man får något som har kallats för 'progressiv pedagogik 2.0'¹⁶.

Progressiv pedagogik är en mer än hundraårig utbildningstradition som handlar om att låta studenter / elever lära sig genom grupparbete där man i projektform arbetar med mer eller mindre autentiska problem eller teman i en aktiv, social och ibland även omvärldskopplad lärprocess¹⁷. Fördelar som ofta förs fram är att progressiv pedagogik sägs leda till ökat engagemang, bättre koppling till studenters / elevers intressen, fördjupat lärande och en mer humanistisk och demokratisk undervisningsform. Nackdelar som ofta förs fram är att progressiv pedagogik sägs vara ett vagt och flummigt arbetssätt som är svårt att mäta effekterna av, och att det därmed öppnar upp för potentiellt vårdslöst experimenterande med studenter / elever¹⁸. Sammantaget kan man alltså se arbetssättet entreprenöriellt lärande som ett gammalt gott vin, nu förpackat i nya flaskor i form av en ny terminologi¹⁹.

1.3 Värdeskapande lärande

Värdeskapande lärande utgår från en definition som innebär att entreprenörskap handlar om att skapa nytt värde för andra²⁰. Definitionen kan sägas vara både bred och smal. Bred genom att värdeskapande är något som förekommer i alla delar av samhället. Smal genom att det bara är när det sker ett försök att skapa något nytt av värde för någon annan som man definierar det som entreprenörskap. När denna definition överförs till utbildning blir det ett pedagogiskt arbetssätt som handlar om följande: *låt studenter / elever lära sig genom att tillämpa kunskaper och förmågor för att skapa någonting av värde för minst en utomstående utanför den egna gruppen, klassen eller skolan / högskolan*²¹. Arbetssättet kan till exempel innebära att studenter / elever får lära sig genom att skriva en text eller producera en video för en riktig mottagare utanför skolan. Det kan också handla om att studenter / elever får lära sig genom att undervisa eller upplysa vuxna ute i samhället. Studenter / elever kan också tillämpa sina kunskaper i ett eller flera ämnen för att hjälpa personer / organisationer ute i samhället. Värdeskapande för andra blir i dessa fall ett medel för att

¹¹ Volkmann, Wilson, Mariotti, Rabuzzi, Vyakarnam & Sepulveda, 2009; Rae, 2010

¹² Mahieu, 2006

¹³ Falk-Lundqvist, Hallberg, Leffler & Svedberg, 2011; Levin, 2014; Jones & Iredale, 2010; QAA, 2012

¹⁴ Hägg, 2016; Leffler, 2009

¹⁵ Blumenfeld, Soloway, Marx, Krajcik, Guzdial & Palincsar, 1991; Helle, Tynjälä & Olkinuora, 2006; Savery, 2006; Tynjälä, 1999

¹⁶ Hägg, 2016

¹⁷ Labaree, 2005; Dewey, 1938; Tynjälä, 1999

¹⁸ Edmondson, 2014; Egan, 2008; Ernest, 1995

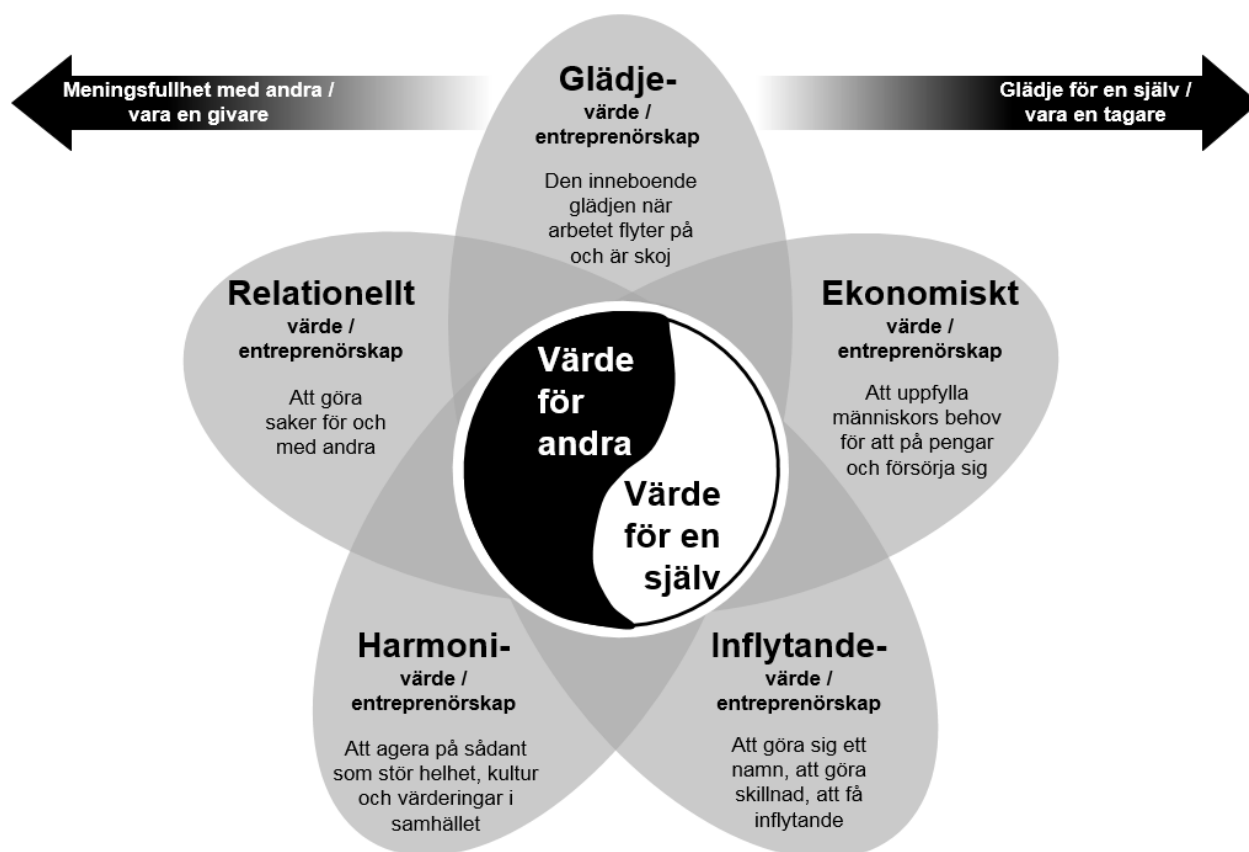
¹⁹ Sagar, 2013

²⁰ Bruyat, 1993; Fayolle, 2007; Lackéus, 2016b

²¹ Lackéus, 2016b

nå slutmålet i form av fördjupat lärande för studenter / elever. När utomstående personer involveras och eventuellt även värdesätter studenternas / elevernas alster och insatser så resulterar det i ökad upplevd relevans och känsla av högre mening, vilket i sin tur ger ökad studiemotivation.

En central fråga när man ser entreprenörskap som värdeskapande är hur man definierar begreppet 'värde'. I Figur 1 visas en sammanfattande modell för olika sorters värde. Utan en sådan modell i åtanke tenderar entreprenörskap att tolkas som endast ekonomiskt värdeskapande för en själv. Detta blir då en källa till problem och misstolkningar när man arbetar med entreprenörskap inom utbildning eftersom det krockar med den humanistiska värdegrund som ofta är dominerande bland lärare²². Men trots den utbredda synen på entreprenörskap som egoistiskt-ekonomiskt beteende så är mer altruistiska och sociala synsätt på entreprenörskap både vanliga och väl utvecklade²³. Det är faktiskt entreprenörskapets inneboende förmåga att skapa värde *för andra* som gör det till ett omhuldat begrepp i samhället. Entreprenörskap leder till att fler människor finner meningsfull försörjning, och leder även till nya företeelser som förbättrar både livskvalitet och effektivitet för många människor. Att några högprofilerade entreprenörer blir mycket förmögna på resan lyfts ofta fram i media och görs gärna till ett huvudtema, men är i grunden en bieffekt sett ur ett samhällsperspektiv. Ekonomiskt värde för en själv kan på samma sätt göras till en bisak när entreprenörskap införs i utbildning genom att sätta fokus på det värde som uppstår för andra.

Figur 1. Fem sorters värde som kan uppstå i entreprenöriella processer. I figuren visas ekonomiskt värde jämte fyra andra sorters värde som kan uppstå i entreprenöriella processer; glädjevärde, relationellt värde, harmonivärde och inflytandevärde. I mitten visas en kärna av värde för en själv och värde för andra. Dessa två perspektiv är svåra att separera från varann, eftersom mycket som görs för andra också gynnar en själv och vice versa²⁴.

²² Johannisson, 2010

²³ Morris, Pryor & Schindehutte, 2012; Tiessen, 1997

²⁴ Översatt från Lackeus, 2016b

2 Effekter av de tre olika arbetssätten

Effektstudier av entreprenöriell utbildning fokuserar oftast på de två aspekterna entreprenöriella kompetenser samt entreprenöriella aktiviteter²⁵. Dessa två aspekter är tätt sammankopplade. Entreprenöriella aktiviteter såsom företagsstart, skapande av nya värden och förnyelse av befintliga organisationer leder till en utveckling av entreprenöriella kompetenser genom 'learning-by-doing'²⁶. Omvänt så är entreprenöriella kompetenser värdefulla för att få individer att kunna och vilja ägna sig åt entreprenöriella aktiviteter. Inom entreprenörskapsforskningen lyfts ofta ett antal kompetenser fram som sägs vara utmärkande hos individer som agerar entreprenöriellt²⁷, se tabell 2. Precis som begreppet entreprenörskap kan definieras smalt såsom företagande eller brett såsom möjlighetsorientering, kan man också säga att dessa entreprenöriella kompetenser kan vara mer specifika eller generella. De mer specifika kompetenserna är exempelvis osäkerhetstolerans, proaktivitet, marknadsföring, möjlighetsidentifiering och resursanskaffning. Till de mer generella kompetenserna hör exempelvis relationshantering, lärande arbetssätt, samarbetsförmåga och kreativitet.

Tabell 2. *Entreprenöriella kompetenser. Kompetenser är uppdelade på kunskaper, färdigheter och attityder.*

Entreprenöriella...	Vad är det?
... kunskaper	Kunskap om entreprenörskap, kunskap om entreprenöriella metoder och kunskap om sig själv som entreprenör / entreprenöriell.
... färdigheter	Marknadsföring, strategi, resursanskaffning, möjlighetsidentifiering, lärande arbetssätt, relationshantering, ledarskap, samarbetsförmåga, kreativitet
... attityder/förhållningssätt	Entreprenöriell passion, entreprenöriellt självförtroende, entreprenöriell identitet, proaktivitet, uthållighet, osäkerhetstolerans

2.1 Effekter av entreprenörskapsutbildning

Det har gjorts ett stort antal försök att mäta effekterna av entreprenörskapsutbildning. Flera metastudier har försökt att sammanfatta utfallet av dessa utvärderingar²⁸. Martin m.fl konstaterar i sin metastudie att entreprenörskapsutbildning leder till en utveckling av deltagarnas entreprenöriella kompetenser samt även till ökat antal företagsstarter där företagen blir mer framgångsrika än om grundarna inte hade deltagit i entreprenörskapsutbildning. De uppmätta effekterna är dock relativt svaga, vilket enligt författarna till denna metastudie inte nödvändigtvis betyder att det är de faktiska effekterna som är svaga. Det kan lika gärna bero på att det är metodmässigt svårt att mäta effekter av entreprenörskapsutbildning. En stor utmaning är den snedvridande effekten av så kallad *självselektion*. När samtliga deltagare själva väljer att delta i en utbildningsinsats försvårar det jämförelser mot en kontrollgrupp genom att man inte får deltagare som är representativa för befolkningen i stort.

För att sammanfatta så verkar många former av entreprenörskapsutbildning fungera väl om syftet är att utveckla individers entreprenöriella kompetenser och få dem att kunna och vilja starta och driva företag. Utmaningen ligger snarare i att arbetssättet inte går att integrera på bredden i all utbildning²⁹, utan är ett arbetssätt som erbjuds primärt till den relativt lilla andel studenter / elever som vill lära sig mer om företagande.

²⁵ Martin, McNally & Kay, 2013

²⁶ Lackéus, 2013

²⁷ Fisher, Graham & Compeau, 2008; Sánchez, 2011

²⁸ Martin, McNally & Kay, 2013; Bae, Qian, Miao & Fiet, 2014

²⁹ Lackéus & Sävetun, 2016b

2.2 Effekter av entreprenöriellt lärande

Det saknas nästan helt effektstudier av entreprenöriellt lärande. Förutom den studie som författarna av detta kapitel gjort på tre skolor i Sverige³⁰ är det sannolikt bara en dansk studie av Moberg³¹ som tittat på effekterna av entreprenöriellt lärande. Denna avsaknad kan bero just på en alltför bred och diffus definition, vilket försvårar effektstudier³². Genom att definiera entreprenöriellt lärande som kreativt tänkande, idériedom, initiativkraft och att gå från idé till handling kunde Moberg dock ändå fastställa tydliga effekter på elevers engagemang i högstadiet. Denna effekt är i linje med resultatet från den effektstudie författarna till detta kapitel genomfört tidigare. Andra effekter i form av utveckling av entreprenöriella kompetenser kunde dock inte observeras i någon av dessa två studier.

Tack vare likheterna mellan entreprenöriellt lärande och progressiv pedagogik kan man dock ändå säga något om effekterna av entreprenöriellt lärande genom att se på effektstudier av progressiv pedagogik³³. I 1900-talets mest omfattande effektstudie av progressiv pedagogik som pågick på 30 gymnasieskolor i USA under 12 år från 1930 till 1942 konstaterades att 323 gymnasieelever från de mest progressiva skolorna sedan klarade sig mycket bättre på högskolan än motsvarande elever från skolor med traditionell pedagogik. De fick väsentligt högre betyg, fler utmärkelse och var mer nyfikna, självgående och samarbetsorienterade än eleverna i jämförelsegruppen³⁴.

2.3 Effekter av värdeskapande lärande

Värdeskapande lärande är ett så pass nytt arbetssätt att det bara gjorts en enda fokuserad effektstudie och då på grundskolenivå. Denna studie var dock relativt omfattande, med 19 deltagande grundskolor runt om i Sverige. Studien visade på både många och starka effekter³⁵. Värdeskapande lärande leder till att elever får en mycket mer meningsfull vardag i skolan, att de blir mer motiverade, att de utvecklar en stark entreprenöriell passion, att de får stärkt självförtroende och att de presterar bättre i skolan och därmed får högre betyg. Det som genererar entreprenöriell passion är när man får interagera med omvärlden, arbeta i team, skapa värde för andra på riktigt och få feedback från utomstående. Entreprenöriell passion leder i sin tur till ett antal önskvärda effekter såsom fördjupat lärande, mer självständiga elever och färre konflikter i klasserna, se figur 2. För lärare innebär värdeskapande lärande att deras roll förändras och att deras bedömningsarbete delvis underlättas, men också att de får ett antal nya utmaningar att hantera såsom minskad upplevd kontroll över undervisningen. Majoriteten av lärarna som studerades i effektstudien beskriver att de är relativt ensamma om att arbeta med värdeskapande lärande i kollegiet, vilket upplevs som en utmaning. Andra utmaningar är att man som lärare behöver vara modig och våga släppa lite på sitt kontrollbehov, att arbetssättet kan leda till en ökad upplevd stökighet i klassrummet och att vissa ämnen kan vara svårare än andra att tillämpa värdeskapande lärande i.

Även om någon bred effektstudie av värdeskapande lärande inte har gjorts på högskolenivå ännu, så finns det anledning att anta att liknande effekter uppstår bland studenter. En studie av tio olika utbildningsprogram i fem olika länder där studenter fick skapa verkliga värden för utomstående genom att driva skarpa företag visade på liknande styrka i effekter och mekanismer³⁶. Den ursprungliga idén att prova värdeskapande lärande på elever i grundskolan kom också från forskning på just högskolestudenter³⁷.

³⁰ Lackéus & Sävetun, 2015

³¹ Moberg, 2014

³² Pring, 2010; Jones & Iredale, 2010

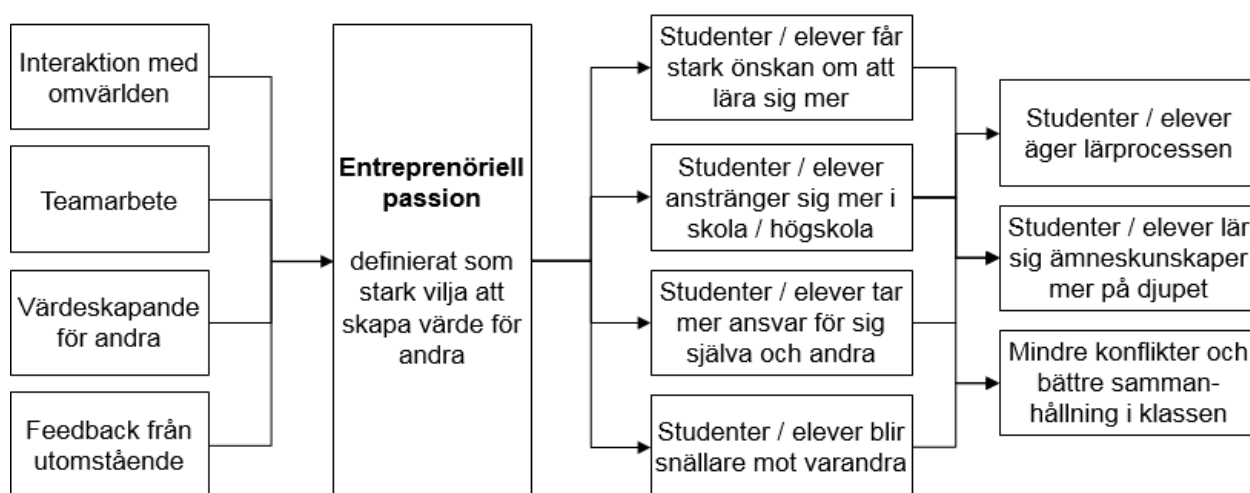
³³ Stipek, Feiler, Daniels & Milburn, 1995; Karnes, Shwedel & Williams, 1983; Kohn, 2000; Kridel & Bullough Jr, 2007

³⁴ Kridel & Bullough Jr, 2007, sid 150

³⁵ Lackéus & Sävetun, 2016a

³⁶ Lackéus & Williams Middleton, 2015

³⁷ Lackéus, Lundqvist & Williams Middleton, 2016

Figur 2. Entreprenöriell passion vid värdeskapande lärande. Modell som visar den nyckelroll entreprenöriell passion spelar för att generera positiva effekter av värdeskapande lärande³⁸.

3 Jämförelse av likheter och skillnader mellan de tre arbetssätten

Nu följer en jämförande genomgång av resultat från sju olika effektstudier av de tre olika arbetssätten. Dessa studier har utförts med hjälp av en känslobaserad utvärderingsstrategi³⁹ som bygger på den nyckelroll som känslor spelar i mänskligt lärande⁴⁰. En översikt över de sju studierna visas i Tabell 3. I dessa studier har känslomässiga och kritiska lärhändelser setts som en mellanhand (på engelska 'proxy') mellan utbildningsdesign och utvecklade entreprenöriella kompetenser bland studenter / elever. Detta kallas då för 'proxyteorin' för att utvärdera entreprenöriell utbildning. I studierna har data insamlats med hjälp av både kvantitativa och kvalitativa metoder. Den kvantitativa ansatsen handlade om att fånga känslomässiga händelser med hjälp av en minienkät i en mobil app kallad Loopme, och som installerades på deltagarnas datorer, läsplattor eller mobiltelefoner. Minienkäten besvarades 9554 gånger av de 945 deltagarna. Svaren användes sedan som underlag vid den kvalitativa ansatsen som bestod av 233 djupintervjuer.

De 233 djupintervjuerna genomfördes för att finna bakomliggande lärmekanismer hos deltagarna. Alla intervjuer transkriberades ordagrant. Denna text analyserades sedan genom att koda (dvs färgmarkera i texten) deltagarnas diskussioner kring olika lärhändelser och resulterande lärutfall med hjälp av en analysmjukvara som heter NVIVO. Arbetssättet för kodningen var inspirerat av så kallad Grounded Theory metodik, som är en väl etablerad forskningsmetodik för att analysera kvalitativ data⁴¹. Efter att intervjuerna kodats så skapades ett antal olika sorters tabeller för att utgöra stöd vid analysen av det insamlade materialet. Tabeller genererades bland annat för antal känslomässiga händelser samt antal entreprenöriella kompetenser som utvecklats i varje lärmiljö som studerades. En interaktionsmatris genererades med hjälp av särskild funktionalitet i NVIVO som ger en tabell över samtliga överlappande koder i texten, så kallade länkar mellan händelser och lärande. Dessa tabeller användes sedan för att finna orsak- och verkanssamband mellan händelser och lärande. Om man finner mönster i sådana samband kan de sedan användas för att ge lärare pedagogisk vägledning, eftersom de utgör empirisk evidens för vilka händelser som regelbundet leder till ett visst önskvärt lärande.

³⁸ Lackéus & Sävetun, 2016a

³⁹ Lackéus, 2014

⁴⁰ Pittaway & Cope, 2007; Postle, 1993; Kyrö, 2005; Jarvis, 2006

⁴¹ Corbin & Strauss, 1990

Tabell 3. Sju olika effektstudier med proxyteorin. Studierna innefattade totalt 945 deltagare och 233 intervjuer.

Effektstudiens fokus	Kontext	År	Deltagare	Intervjuer	Referens
Entreprenörskapsutbildning	Högskola	2012-2013	13 studenter	6 st	(Lackéus, 2014)
Entreprenörskapsutbildning	Högskola	2014	12 studenter	12 st	(Kjernald, 2014)
Entreprenöriellt lärande	Grundskola	2014-2015	12 elever	26 st	(Lackéus & Sävetun, 2014)
Entreprenöriellt lärande	Grundskola	2014-2015	83 elever	28 st	(Lackéus & Sävetun, 2015)
Entreprenörskapsutbildning och entreprenöriellt lärande	Grundskola, gymnasium, högskola, Arbetsförmedlingen	2014-2015	168 studenter / elever / arbetslösa	53 st	(Lackéus & Sävetun, 2016b)
Värdeskapande lärande	Grundskola och gymnasium	2015-2017	176 elever	32 st	(Lackéus, 2016a)
Värdeskapande lärande	Grundskola	2015-2016	481 elever	76 st	(Lackéus & Sävetun, 2016a)

Genom att sju olika effektstudier med samma metodik har genomförts av de tre olika arbetssätten så kan ett antal jämförelser göras. Skillnader och likheter kan observeras mellan de tre arbetssätten kring hur mycket motivationen ökar bland deltagarna och huruvida entreprenöriella respektive ämnesrelaterade kompetenser utvecklas hos deltagarna. Ett antal skillnader har också observerats kring ekonomisk kostnad, komplexitet, tydlighet och möjlighet för lärare att tillämpa arbetssättet i liten skala. Identifierade likheter och skillnader sammanfattas i Tabell 4. Sammantaget har värdeskapande lärande som är det nyaste arbetssättet visat sig vara en kraftfull tredje väg i arbetet med entreprenörskap i såväl förskola som skola och högskola. Detta arbetssätt skulle kunna övervägas som ett alternativ till många insatser där man idag arbetar med entreprenörskapsutbildning och entreprenöriellt lärande. Det får sägas vara ett oväntat och välkommet resultat att entreprenörskap definierat som värdeskapande för andra har visat sig kunna ge så kraftfulla effekter både på studenters / elevers motivation, på upplevd meningsfullhet och på djupinläring av skolämneskunskaper och färdigheter. Nedan följer en detaljerad genomgång av likheter och skillnader mellan de tre arbetssätten som de sju effektstudierna har kunnat påvisa.

Tabell 4. Jämförelse mellan tre olika arbetssätt inom entreprenöriell utbildning. Entreprenörskapsutbildning jämförs med entreprenöriellt lärande och värdeskapande lärande.

	Entreprenöriell utbildning		
	Entreprenörskapsutbildning	Entreprenöriellt lärande	Värdeskapande lärande
Motivationsökning	Stark	Måttlig	Stark
Utveckling av entreprenöriella kompetenser	Stark	Svag	Stark
Utveckling av skolämneskunskaper / färdigheter	Svag	Stark	Stark
Ekonomisk kostnad	Hög	Låg	Låg
Komplexitet	Hög	Medel	Måttlig
Tydlighet	Hög	Låg	Hög
Möjligt att börja i det lilla?	Svårt	Enkelt	Enkelt

3.1 Ökad motivation

Värdeskapande lärande och entreprenörskapsutbildning uppvisar båda en stark motivationsökning bland deltagande studenter / elever. Entreprenörskapsutbildning leder till stark motivation primärt genom att det handlar om klassiskt entreprenörskap i form av att starta ett företag och bygga upp en ekonomisk lönsamhet i detta företag. Värdeskapande lärande bygger däremot nästan inte alls på ekonomiskt värdeskapande, utan når sina starka effekter på studenters / elevers motivation genom den kraft som ligger i deras önskan om att försöka göra skillnad på riktigt för andra människor och för samhället i stort. Detta innebär att det rör sig om en likhet i resultat, men en stor skillnad i hur detta resultat uppnås.

Entreprenöriellt lärande ger inte alls de starka effekterna på motivation som övriga arbetssätt ger. Den ökade motivation som entreprenöriellt lärande resulterar i handlar främst om variation i undervisningen, glädje i att arbeta med ett visst skolämne och att få lära sig mer om ämnet. Även om detta är bra och viktigt, så är det fråga om en relativt måttlig ökning av deltagarnas motivation jämfört med övriga arbetssätt.

3.2 Utveckling av entreprenöriella kompetenser

Värdeskapande lärande och entreprenörskapsutbildning leder båda till starkt utvecklade entreprenöriella kompetenser. Detta är dock inte fallet för entreprenöriellt lärande. En förklaring till denna stora skillnad kan vara att entreprenöriellt lärande nästan helt saknar de två dimensionerna värdeskapande för andra samt interaktion utanför grupp / klass / skola. Dessa två faktorer skiljer sig väsentligt mellan entreprenöriellt lärande och övriga två arbetssätt i de genomförda effektstudierna, och skulle alltså i mycket stor utsträckning kunna förklara skillnaden i utveckling av entreprenöriella kompetenser bland deltagarna. En av författarna till detta kapitel har också skrivit en avhandling om vikten av interaktion med omvärlden och värdeskapande för andra för att entreprenöriella kompetenser ska kunna utvecklas⁴².

3.3 Utveckling av skolämneskunskaper / färdigheter

Värdeskapande lärande och entreprenöriellt lärande leder båda till ökade skolämneskunskaper och färdigheter. Dock uppvisar värdeskapande lärande en starkare effekt. En tänkbar förklaring till detta kan vara att den högre motivation som värdeskapande lärande ger leder till ett ytterligare fördjupat lärande än vad entreprenöriellt lärande ger. En sådan effekt av stark motivation på fördjupat lärande har också påvisats i tidigare forskning⁴³.

Entreprenörskapsutbildning uppvisar i en jämförelse med värdeskapande lärande mycket svagare utveckling av skolämneskunskaper / färdigheter. Detta beror sannolikt på utmaningar med att integrera arbetssättet i ordinarie undervisning. Dessa utmaningar kan ha att göra med en värdegrundsmässig och utbildningsfilosofisk krock som uppstår när man försöker införa entreprenörskapsutbildning i ordinarie undervisning⁴⁴. Detta behöver dock inte vara ett problem med tanke på att många koncept som bygger på att låta deltagarna starta företag inte har någon ambition att integreras i ordinarie undervisning. Dock kan man då inte heller på bredden för alla studenter / elever uppnå de starka effekter som entreprenörskap kan bidra med på studenters / elevers lärande genom arbetssättet entreprenörskapsutbildning, utan då är det endast värdeskapande lärande som står till buds av de tre arbetssätt som jämförs här.

3.4 Ekonomisk kostnad

Värdeskapande lärande och entreprenöriellt lärande kan båda hanteras relativt självständigt av läraren, givet att det ges ett visst stöd i införandet. Det gör att dessa två arbetssätt kan sägas vara mer kostnadseffektiva än entreprenörskapsutbildning som kräver både personal, externa tjänster från en konceptleverantör till skolan och särskild kompetens i företagande för att bedrivas med hög kvalitet. Tidigare har denna

⁴² Lackéus, 2016b

⁴³ Boekaerts, 2010; Linnenbrink & Pintrich, 2002

⁴⁴ Lackéus & Sävetun, 2016b

merkostnad kunnat motiveras av de mycket starkare effekter entreprenörskapsutbildning ger på deltagarnas entreprenöriella kompetenser och motivation. När de genomförda effektstudierna nu visar att lika starka effekter kan uppnås utan att ta denna relativt väsentliga extrakostnad, så förändras detta förhållande. Starka effekter kan nu uppnås till en mycket lägre kostnad än tidigare. Detta kan framöver leda till en omprövning av inriktningen på politiska initiativ för att införa entreprenörskap i utbildning. Än så länge är dock värdeskapande lärande så nytt att någon sådan omprövning inte har skett.

3.5 Komplexitet, tydlighet och enkel start

Den största komplexiteten återfinns för entreprenörskapsutbildning. Det är komplicerat att låta studenter / elever starta och driva ett eget företag. Dock är entreprenörskapsutbildning tydligt i sin definition, sitt mål och koppling till ämnet entreprenörskap som beskrivs framförallt i gymnasiets styrdokument. Entreprenöriellt lärande är mindre komplext, men uppvisar ett antal andra komplikationer såsom vag definition av vad det handlar om, otydligt syfte med olika aktiviteter och svårigheter för lärare att förstå skillnaden mot befintliga pedagogiska idéer förankrade i den progressiva utbildningstraditionen. Den lägsta komplexiteten återfinns för värdeskapande lärande. Det är en relativt låg tröskel att komma igång med värdeskapande lärande eftersom det finns en tydlig definition, ett tydligt syfte och är enkelt att koppla till skolans styrdokument⁴⁵. Lärare kan snabbt starta i liten skala och sedan utveckla sin undervisning allteftersom tid, mod och erfarenhet tillåter. En sådan enkel start kan även entreprenöriellt lärande som arbetssätt möjliggöra, exempelvis genom projektarbeten och tematiskt arbetssätt i skolan. Entreprenörskapsutbildning är däremot svårt att påbörja i det lilla, eftersom en företagsstart är ett stort steg att ta för studenter / elever.

3.6 Implikationer för praktiker, politiker och forskare

För *praktiker* innebär de starka effekter som påvisats för värdeskapande lärande en trygghet i att tid och resurser som satsas på att arbeta på detta sätt är väl använda. Värdeskapande lärande kan genom dessa effektstudier sägas ha fått en stark vetenskaplig grund. Även effekterna av den mer marginella företeelsen entreprenörskapsutbildning har bekräftats. Effekterna av att arbeta med entreprenöriellt lärande som ett förhållningssätt som liknar progressiv pedagogik har dock inte kunnat bekräftas utöver vad som redan varit känt från tidigare studier. Även om motivationshöjande effekter har kunnat påvisas så verkar arbetssättet inte leda till att studenter / elever utvecklar sina entreprenöriella kompetenser.

För *politiker* innebär effektstudierna som sammanfattats i detta kapitel att många insatser för att stimulera entreprenörskap inom utbildning kan behöva omprövas. Värdeskapande lärande kan ses som ett nytt och potentiellt bättre alternativ eller komplement i många situationer där de två mer etablerade arbetssätten använts hittills. Implikationerna på politisk nivå sträcker sig dock bortom insatser kring entreprenörskap. De starka effekterna av värdeskapande lärande som påvisats stärker den innersta kärnan av utbildningsverksamhet genom fördjupat lärande och ökad måluppfyllelse och bättre betyg för studenter / elever. Detta är en mycket eftersträfvärd effekt som inte tidigare har kunnat påvisas genom arbete med entreprenörskap i utbildning, och öppnar upp för att införa entreprenörskap i utbildning av andra skäl än tidigare. Det behöver inte längre handla bara om att främja företagsamhet i samhället, utan kan också handla om att stärka utbildningssystemets kärnuppdrag i form av bättre kunskapsutveckling.

För *forskare* innebär arbetssättet värdeskapande lärande en ny möjlighet att ta reda på mer om när, hur och varför entreprenörskap kan ge önskvärda effekter inom utbildning. Den nya forskningsmetodik som tillämpats i de sju effektstudierna kan också användas för att mäta effekter av många andra pedagogiska arbetssätt utöver entreprenöriell utbildning.

⁴⁵ Lackéus & Sävetun, 2016a

4 Referenser

- Bae, T. J., Qian, S., Miao, C. & Fiet, J. O. 2014. The Relationship Between Entrepreneurship Education and Entrepreneurial Intentions: A Meta - Analytic Review. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(2), 217-254.
- Blumenfeld, P. C., Soloway, E., Marx, R. W., Krajcik, J. S., Guzdial, M. & Palincsar, A. 1991. Motivating project-based learning: Sustaining the doing, supporting the learning. *Educational psychologist*, 26(3-4), 369-398.
- Boekaerts, M. 2010. The crucial role of motivation and emotion in classroom learning. In: Dumont, H., Istance, D. & Benavides, F. (eds.) *The Nature of Learning*. Paris: OECD Publishing.
- Bruyat, C. 1993. *Création d'entreprise: contributions épistémologiques et modélisation*. Doctoral thesis, Université Pierre Mendès-France-Grenoble II.
- Corbin, J. & Strauss, A. 1990. *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*, Newbury Park, CA, Sage Publications.
- Dewey, J. 1938. *Experience and education*, Indianapolis, USA, Kappa Delta Pi.
- Edmondson, H. 2014. *John Dewey and the decline of American education*, Open Road Media.
- Egan, K. 2008. *The future of education: Reimagining our schools from the ground up*, New Haven, CT, Yale University Press.
- Erkkilä, K. 2000. *Entrepreneurial education: mapping the debates in the United States, the United Kingdom and Finland*, Abingdon, Taylor & Francis.
- Ernest, P. 1995. 26 - The One and the Many. In: Steffe, L. P. & Gale, J. E. (eds.) *Constructivism in education*. Lawrence Erlbaum Hillsdale.
- Falk-Lundqvist, Å., Hallberg, P.-G., Leffler, E. & Svedberg, G. 2011. *Entreprenöriell pedagogik i skolan: Drivkrafter för elevers lärande*, Stockholm, Liber.
- Fayolle, A. 2007. *Entrepreneurship and new value creation: the dynamic of the entrepreneurial process*, Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- Fisher, S., Graham, M. & Compeau, M. 2008. Starting from Scratch: Understanding the Learning Outcomes of Undergraduate Entrepreneurship Education'. In: Harrison, R. T. & Leitch, C. (eds.) *Entrepreneurial Learning: Conceptual Frameworks and Applications*. New York, NY: Routledge.
- Gorman, G., Hanlon, D. & King, W. 1997. Some research perspectives on entrepreneurship education, enterprise education and education for small business management: a ten-year literature review. *International Small Business Journal*, 15(3), 56.
- Helle, L., Tynjälä, P. & Olkinuora, E. 2006. Project-based learning in post-secondary education—theory, practice and rubber sling shots. *Higher Education*, 51(2), 287-314.
- Henry, C., Hill, F. & Leitch, C. 2005. Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I. *Education + Training*, 47(2), 98-111.
- Hindle, K. 2007. Teaching entrepreneurship at university: from the wrong building to the right philosophy. In: Fayolle, A. (ed.) *Handbook of research in entrepreneurship education*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Hytti, U. & O'gorman, C. 2004. What is "enterprise education"? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries. *Education+ Training*, 46(1), 11-23.
- Hägg, G. From liberal progressive education to neo-liberal enterprising self's – A policy perspective. ECSB Entrepreneurship Education Conference, 2016 Leeds, UK on 11-13 May 2016.
- Jarvis, P. 2006. *Towards a comprehensive theory of human learning*, New York, NY, Routledge.
- Johannisson, B. 2010. The agony of the Swedish school when confronted by entrepreneurship. In: Skogen, K. & Sjøvoll, J. (eds.) *Creativity and Innovation. Preconditions for entrepreneurial education*. Trondheim: Tapir Academic Press.
- Jones, B. & Iredale, N. 2010. Enterprise education as pedagogy. *Education+ Training*, 52(1), 7-19.
- Karnes, M. B., Shwedel, A. M. & Williams, M. B. 1983. A comparison of five approaches for educating young children from low-income homes. In: Studies, C. F. L. (ed.) *As the twig is bent: Lasting effects of preschool programs*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kjernald, C. 2014. *Activities as a proxy for assessing development of entrepreneurial competencies*. Master thesis, Chalmers University of Technology.

- Kohn, A. 2000. *The schools our children deserve: moving beyond traditional classrooms and "tougher standards"*, Houghton Mifflin Harcourt.
- Kridel, C. & Bullough Jr, R. V. 2007. *Stories of the eight-year study: Reexamining secondary education in America*, Albany, State University of New York Press.
- Kuratko, D. F. 2005. The emergence of entrepreneurship education: Development, trends, and challenges. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(5), 577-597.
- Kyrö, P. 2005. Entrepreneurial learning in a cross-cultural context challenges previous learning paradigms. In: Kyrö, P. & Carrier, C. (eds.) *The Dynamics of Learning Entrepreneurship in a Cross-Cultural University Context*. Hämeenlinna: University of Tampere.
- Labaree, D. F. 2005. Progressivism, schools and schools of education: An American romance. *Paedagogica historica*, 41(1-2), 275-288.
- Lackéus, M. 2013. *Developing Entrepreneurial Competencies - An Action-Based Approach and Classification in Education*. Licentiate Thesis, Chalmers University of Technology.
- Lackéus, M. 2014. An emotion based approach to assessing entrepreneurial education. *International Journal of Management Education*, 12(3), 374-396.
- Lackéus, M. 2016a. A 'value' and 'economics' grounded analysis of six value creation based entrepreneurial education initiatives. *ECSB Entrepreneurship Education Conference*. Leeds, UK on 11-13 May 2016.
- Lackéus, M. 2016b. *Value creation as educational practice - towards a new educational philosophy grounded in entrepreneurship?* Doctoral thesis, Chalmers University of Technology.
- Lackéus, M., Lundqvist, M. & Williams Middleton, K. 2016. Bridging the traditional - progressive education rift through entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 22(6), 777-803.
- Lackéus, M. & Sävetun, C. 2014. Att mäta det omätbara. Gothenburg, Sweden: Framtidsfrön i Väst.
- Lackéus, M. & Sävetun, C. 2015. Elevperspektiv från tre entreprenöriella lärmiljöer i svensk grundskola - en effektstudie genomförd på uppdrag av Skolverket. Göteborg: Chalmers Publication Library.
- Lackéus, M. & Sävetun, C. 2016a. Entreprenöriell utbildning som värdeskapande lärande - en tredje väg? En effektstudie av värdeskapande lärande på uppdrag av Skolverket. Gothenburg: Chalmers University of Technology.
- Lackéus, M. & Sävetun, C. 2016b. Koncept kontra skola: En studie av åtta entreprenöriella lärmiljöer - En effektstudie på uppdrag av Region Skåne. Gothenburg: Chalmers Publications.
- Lackéus, M. & Williams Middleton, K. 2015. Venture Creation Programs - Bridging Entrepreneurship Education and Technology Transfer. *Education + Training*, 57(1), 48-73.
- Leffler, E. 2009. The many faces of entrepreneurship: A discursive battle for the school arena. *European Educational Research Journal*, 8(1), 104-116.
- Levin, C. 2014. Vad möter de unga? En förstudie gällande områdena samverkan skola/arbetsliv och entreprenörskap i utbildningssystemet i Skåne. Region Skåne.
- Linnenbrink, E. A. & Pintrich, P. R. 2002. Motivation as an enabler for academic success. *School Psychology Review*, 31(3), 313.
- Mahieu, R. 2006. *Agents of change and policies of scale: a policy study of entrepreneurship and enterprise in education*. Doctoral thesis, Umeå Universitet.
- Martin, B. C., McNally, J. J. & Kay, M. J. 2013. Examining the formation of human capital in entrepreneurship: A meta-analysis of entrepreneurship education outcomes. *Journal of Business Venturing*, 28(2), 211-224.
- Moberg, K. 2014. Two approaches to entrepreneurship education: The different effects of education for and through entrepreneurship at the lower secondary level. *International Journal of Management Education*, 12(3), 512-528.
- Morris, M. H., Pryor, C. G. & Schindehutte, M. 2012. *Entrepreneurship as Experience: How Events Create Ventures and Ventures Create Entrepreneurs*, Cheltenham, UK, Edward Elgar Publishing.
- Mwasalwiba, E. S. 2010. Entrepreneurship education: a review of its objectives, teaching methods, and impact indicators. *Education + Training*, 52 (1), 20-47.
- Neck, H. M., Greene, P. G. & Brush, C. G. 2014. *Teaching entrepreneurship: A practice-based approach*, Edward Elgar Publishing.
- Pittaway, L. & Cope, J. 2007. Simulating entrepreneurial learning. *Management Learning*, 38(2), 211-233.

- Postle, D. 1993. Putting the heart back into learning. In: Boud, D., Cohen, R. & Walker, D. (eds.) *Using experience for learning*. London: Society for Research into Higher Education and Open University Press.
- Pring, R. 2010. *Philosophy of educational research*, London, UK, Continuum International Publishing.
- Qaa 2012. Enterprise and entrepreneurship education: Guidance for UK higher education providers. Gloucester, UK: The Quality Assurance Agency for Higher Education.
- Rae, D. 2010. Universities and enterprise education: responding to the challenges of the new era. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 17(4), 591-606.
- Sagar, H. 2013. *Teacher Change in Relation to Professional Development in Entrepreneurial Learning*. Doctoral Thesis, University of Gothenburg.
- Sánchez, J. C. 2011. University training for entrepreneurial competencies: Its impact on intention of venture creation. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7(2), 239-254.
- Savery, J. R. 2006. Overview of problem-based learning: Definitions and distinctions. *Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning*, 1(1), 9-20.
- Stipek, D., Feiler, R., Daniels, D. & Milburn, S. 1995. Effects of different instructional approaches on young children's achievement and motivation. *Child development*, 66(1), 209-223.
- Tiessen, J. H. 1997. Individualism, collectivism, and entrepreneurship: A framework for international comparative research. *Journal of Business Venturing*, 12(5), 367-384.
- Tynjälä, P. 1999. Towards expert knowledge? A comparison between a constructivist and a traditional learning environment in the university. *International journal of educational research*, 31(5), 357-442.
- Volkman, C., Wilson, K. E., Mariotti, S., Rabuzzi, D., Vyakarnam, S. & Sepulveda, A. 2009. *Educating the Next Wave of Entrepreneurs - Unlocking entrepreneurial capabilities to meet the global challenges of the 21st Century*. Geneva: World Economic Forum.